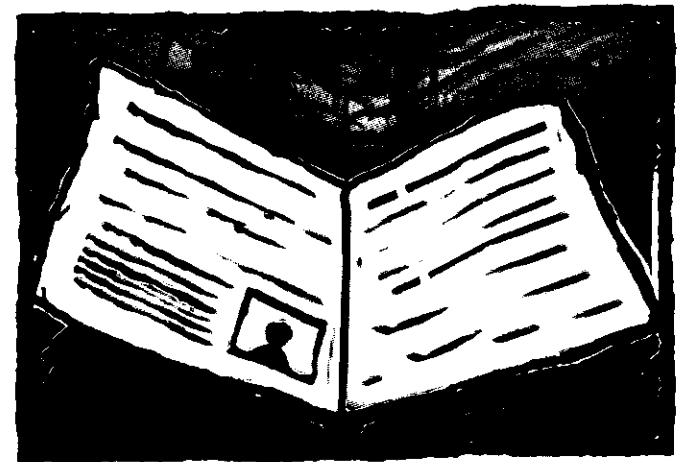

על הקשר בין תודעה יהודית לטרור

סיקורת ספרים

"עצמאות היא רק ההתחלה" הוא שם קולע המגדיר היטב את המסר המרכזי בספרו של ראובן קולנשר, המכיל קובץ מאמרים מפרי עטו שפורסמו ברובם לאורך כשלושה עשורים עד לאמצע שנות ה-90. קולנשר שירת בחיל ההנדסה במשך כ-20 שנה. בין השאר הקים את גדוד ההונאה וההסוואה והכין אותו במשך חמש שנים למהלך ההונאה המכריע במלחמת ששת הימים מול הצבא המצרי. נושא ההונאה וההסוואה מטופל בספר בשלושה מאמרים, שפורסמו בעבר בביטאון מערכות

יורם שפטל

הוויה של תלישות ממהותנו היהודית ופגיעה בחוסננו הלאומי, עד כדי הטלת ספקות בצדקת הדרך וביכולת לשאת בנטל המורכב והקשה של הבטחת קיומנו בסביבה זרה ועוינת, הרחוקה מאוד מלהשלים עם עצם היותנו כאן. קולנשר עלה ארצה מברלין בשנת תרצ"ג (1933) יחד עם משפחתו, בהיותו תלמיד תיכון בן 17. אביו מקס היה מראשי התנועה הציונית בגרמניה, ובבית הציוני והמסורתי שבו גדל החלה להתגבש השקפת עולמו היהודית. המחבר היה אינטלקטואל מובהק, איש תרבות וספר, אוטודידקט, שאת חוק לימודיו הממוסדים סיים עם עלותו ארצה כנער. כמו אוטודידקטים רבים אחרים הצטיין קולנשר בכושר ניתוח נדיר ומעמיק, הנשען על ידע בין-תחומי רחב, המשולב בחשיבה ביקורתית מקורית וחוש ממסדית. הכלים היעילים האלה באים לידי ביטוי במארג המאמרים שבארבעת שערי הספר.

עם טרור לא מדברים

בשער "צבא וביטחון" פורש קולנשר בפני הקורא ניתוח גיאואסטרטגי של עמדת ישראל במזרח התיכון, של צורכי ההגנה וההרתעה הצבאיים שלה בזירות השונות ושל ההיערכות המתחייבת מול מדינות ערב. כותרתו של אחד המאמרים האחרונים, שנכתב לפני כעשור, היא

בכל אחד מארבעת שערי הספר – תודעה יהודית, החברה בישראל, מדיניות חוץ, צבא וביטחון – עובר כחוט השני המסר שלפיו כינונה של מדינה יהודית בארץ-ישראל אינו מטרה בפני עצמה, אלא מכשיר בלבד ליצירתה של חברה יהודית, חופשית, צודקת, מודרנית, משגשגת ובוטחת בעצמה – חברה המושתתת בראש ובראשונה על ערכי התודעה היהודית לרבות: בחירה חופשית, אחריות אישית, קדושת החיים, ערבות הדדית בין הפרט לציבור, לכידות, שוויון בפני החוק, צדק חברתי, מחויבות לחינוך ונאמנות למרכיבי היסוד באורח החיים היהודי כפי שהתקיים בפזורות העם לאורך הדורות.

מהמסר היהודי-ציוני הזה של הספר נובע מסר נוסף, הבא גם הוא

לידי ביטוי בכל אחד משערי: היחס למסורת היהודית כאל פולקלור – תוך אימוץ תרבויות זרות המנוכרות למורשת ישראל, כגון סוציאליזם בעבר ותרבות המערב בהווה – הוא מרשם פסול, שטמונה בו סכנה קיומית. לא זו בלבד שאין בו תחליף ראוי לערכים ולתודעה היהודית, אלא שיש בו כדי לעודד בתוך זמן קצר

כינונה של מדינה יהודית
בארץ-ישראל אינו מטרה בפני
עצמה, אלא מכשיר בלבד
ליצירתה של חברה יהודית,
חופשית, צודקת, מודרנית,
משגשגת ובוטחת בעצמה

לא זו בלבד שלא נס ליחו כתום עשור מאז כתיבתו, אלא שיש בו כדי לשמש מדריך עכשווי לצעדים יעילים והכרחיים – מדיניים וצבאיים – להתמודדות עם אויבנו.

ההתרחקות מהשליחות היהודית

הרלוונטיות של ספרו של קולנשר מזדקרת לא רק מהאקטואליות של מאמר שנכתב לפני עשור, אלא גם מהאקטואליות של מאמר שכתבתו "כוחה של תודעה", שנכתב לפני כ-35 שנים, ושמשובץ בשער "התודעה היהודית" שבספר.

בעיצומה של האופוריה

בעקבות הניצחון המזהיר

במלחמת ששת הימים זיהה קולנשר בבירור כבר בשנת 1968 את הנטייה ההולכת וגוברת של חלקים נרחבים בציבור הישראלי החילוני להתפרק מתחושת השליחות היהודית-ערכית המתחייבת מחידוש עצמאותו וריבונותו של העם היהודי בארצו. הכול למען עגל הזהב של "צרכן שבע ומאושר" על-פי תפיסת התרבות המערבית.

עצמאות היא רק ההתחלה

ראובן קולנשר

חשיבה אמיצה על מצב האומה

קולנשר מנתח במאמר את ייחודה של התודעה היהודית ביחס לתרבות המערב, היונקת בראש ובראשונה מן הנצרות, וביחס לקומוניזם ולאסלאם. הוא מתריע מפני התפרקות מערכי היהדות, העלולה בסופו של דבר לפגוע גם ברצון הקיום שלנו מול האויב. למותר יהיה

"הנחות משוללות יסוד במאבק בטרור". במאמר הזה מטפל קולנשר בתפיסות הרווחות בקרב הציבור בארץ בכל הנוגע למאבק בטרור ומנתח את השלכותיהן, ובמיוחד את הוויתור על עצם הרצון לנצח את הטרור. התפיסות האלה חילחלו גם למערכת הביטחון ומתבטאות בגישת "העימות המוגבל", שנידונה בביטאון מערכות כמה פעמים בשנים האחרונות. אף כי עשור שנים אינו פרק זמן ארוך מדי, הרי בכל זאת מאמרים רבים שפורסמו

בסוגיה הזאת לפני עשר שנים ואף פחות נראים כיום ארכאיים ובלתי רלוונטיים לחלוטין. לעומת זאת מאמרו של קולנשר, דווקא לאור המציאות העכשווית, נראה כאילו נכתב זה עתה, ויש בו כדי לשמש מורה דרך להתמודדות עם הטרור

לא רק כיום, אלא גם בעתיד הנראה לעין.

קולנשר מצביע במאמרו על ההטעיה שבקביעה הנפוצה אצלנו כי "אי-אפשר לדכא התקוממות", תוך שהוא מונה שורה ארוכה של התקוממויות שדוכאו לאורך ההיסטוריה, החל מתקופות קדומות ועד לימינו.

המחבר גם תוקף את התיאוריה שלפיה "התקוממויות פורצות מתוך מצוקה וייאוש" וממחיש במאמרו כי התקוממויות פורצות דווקא מתוך הרגשת כוח, שלא הייתה קודם לכן אצל המתקוממים, ועל יסוד תחושה של סיכוי לנצח, המבוססת על זיהוי הססנות וחולשה מצד הגורם השליט.

המאמר מצביע בהקשר הזה, בין השאר, על רמתם הכלכלית-חברתית של ערביי י"ש, שהיא גבוהה משמעותית מזו של ההמונים במדינות ערב, כעובדה הסותרת את תיאוריית המצוקה והייאוש. גם התפיסה האומרת כי "אסור ללחוץ יותר מדי כלכלית ופיזית על אוכלוסיית האויב, כי זה רק יגביר את הטרור" מוצגת על-ידי קולנשר ככלי ריק, תוך שהוא מדגיש כי "דיכוי של מרד פירושו דווקא להעביר את הציבור המתקומם מהרגשת ניצחון לתחושת ייאוש" – גם באמצעות לחץ כלכלי.

המחבר יוצא גם נגד התפיסה שלפיה "צריך לנהל במקביל למלחמה בטרור משא-ומתן לשלום", תוך שהוא מציין כי זהו "מרשם ברור לכניעה". קולנשר מסביר כי בטרם מוגר הטרור או לפחות הופסק, הוא נמצא בעמדת כוח, היות ועצם קיומו מציק. ממשל שאינו מצליח למגר נמצא כתוצאה מכך בעמדת חולשה. משא-ומתן בתנאים כאלה, ועוד ביוזמת הממשל, מאותת לטרוריסטים על חולשת היריב ועל נכונותו להתקפל ולהיכנע ויביא להגברת הטרור תוך כדי המשא-ומתן.

בהמשך המאמר מנתח המחבר באזמל חד אחת לאחת את מכלול התפיסות המדריכות חוגים רחבים בהתייחסותם לבעיית הטרור הערבי. לבסוף מסכם קולנשר וקובע כי השלום אינו בא במקום הכרעת הטרור אלא אך ורק כתוצאה מהכרעתו. הנה כי כן, המאמר כולו

להכביר מלים לאור המתרחש בקרבנו בדיוק בהיבט זה ב־15 השנים האחרונות עד כמה היטיב קולנשר לקרוא את המציאות המתהווה – בעת שהכול היו שקועים באופוריית הניצחון המזהיר – ולחזות את השלכותיה ההרסניות בתוך פרק זמן לא ארוך גם בנוגע לשאלות קיומיות העומדות על סדר יומנו.

על הקלישאות המדיניות

שער מדיניות החוץ מתאפיין בשיטת ניתוח, המבוססת על חשיפת האינטרסים האמיתיים של המעצמות ושל מדינות ערב, המסתתרים מאחורי ההצהרות לעיתונות. כללי המשחק של המעצמות ושל האו"ם בשדה הדיפלומטיה מזוהים בבהירות, ומוצג ניתוח ייחודי של מהלכי המעצמות כגורם המרכזי למאורעות הדמים ולמלחמות שהתחוללו בארץ מאז הצהרת בלפור. המחבר עומד על חשיבותה של ישראל למערב כמשענת וכגורם מייצב באזור מפולג ומסוכסך, רווי משטרים דיקטטוריים. הוא חושף את הצביעות שמאחורי העקרונות הרשמיים של המדיניות, כפי שמציגות אותם המעצמות, כגון "ידידות אמת", "חתימה לשלום", "התחשבות בעם הערבי", "ערביות הגנה ופירוז" ו"פיקוח או"ם". כפועל יוצא מכל אלה מותוות דרכי פעולה אפשריות, העונות על האינטרסים של ישראל, ומלובנות הסכנות שבהיגררות אחר סיסמאות סרק ומאוויי לב במקום לנהוג כמתחייב מהמציאות.

המאמרים בשער יסייעו לקורא, המנסה להבין את המתרחש כיום באזורנו, באמצעות ניתוח המהלכים המדיניים, שיקולי היסוד ולקחי האירועים שעיצבו את ההווה ויעניקו לו כלים לניתוח עצמאי.

אשליית הביטחון הגרעיני

במאמר "על האופציה הגרעינית", שנכתב לפני 11 שנים ושובץ בשער "מדיניות חוץ", סוקר קולנשר את השתלשלות תהליך התגרענותה של ישראל החל מ־1957, מועד חתימת ההסכם להספקת כור גרעיני צרפתי לישראל, ואת הדאגה – שלא לומר העוינות – שהפגינה ארה"ב כלפי התהליך הזה מאז ועד למועד כתיבת המאמר.

מעמדה הגרעיני של מדינת ישראל והשלכותיו על מעמדה המדיני-ביטחוני הם לדעת המחבר, גורם בעל חשיבות ראשונה במעלה החל מאמצע שנות ה־50. השפעותיו ניכרות על הצעדים המדיניים והצבאיים באזורנו הן בראיית מדינות ערב והן בראיית המעצמות הבוחשות בענייני אזורנו, ובראש ובראשונה ארצות־הברית.

המאמר עוסק בשרשרת העימותים המדיניים עם ארצות־הברית בסוגיית הגרעין, החל מימי הנשיא קנדי ועד לממשלו של קלינטון וכן בגישת ארצות ערב, במיוחד

מצרים וסוריה, למעמדה הגרעיני של ישראל. קולנשר מצביע על הבעייתיות הרבה בשימוש בנשק גרעיני על־ידי ישראל – יהיו הנסיבות אשר יהיו – עובדה המפחיתה משמעותית מעוצמת ההרתעה הגלומה בנשק הזה.

המחבר מצביע על הקושי הטמון בעמדה הנפוצה, הגורסת מחד כי בנתוניה של ישראל האיום הגרעיני עליה הוא חמור ביותר, ומאידך מצדיקה ויתורים טריטוריאליים, במיוחד בגולן, ומסתמכת לחלוטין על הרתעה כלפי מדינות ערב באמצעות "האופציה הגרעינית הישראלית" גם בהעדר גבולות בני הגנה. קולנשר מסכם את המאמר בהתרעה מפני האשליה כי מעמדה הגרעיני של ישראל יש בו בלבד כדי לענות על כל צורכי הביטחון של ישראל או כדי להצדיק ויתורים טריטוריאליים ולהבטיח את עתידה הצבאי־מדיני.

קולנשר, כפי שמתברר מהספר, אינו רק מושך מוכשר ואינטליגנטי בעט, אלא גם ברוך כשרון בכל הנוגע למשיכה במכחול הציירים. לאחר שנות דור בשירות האומה – במחתרת, בצבא הבריטי, בבריגדה ובחיל ההנדסה – הוא השתחרר כסא"ל בגיל 50 והחל להקדיש חלק ניכר מזמנו לתחביבו האהוב עליו זה מכבר – הציור. על אף כשרון הציור הבולט שבו ניחן, המתגלה מייד לכל המביט בתמונותיו, נמנע קולנשר, הנחבא אל הכלים כל ימיו, מלהציג את ציוריו בתערוכה כלשהי. צילומי צבע

קולנשר קובע כי השלום
אינו בא במקום הכרעת
הטרור אלא אך ורק
כתוצאה מהכרעתו

איכותיים של כ־60 ציורים מפרי מכחולו של קולנשר משולבים על־פי העניין בכל אחד משערי הספר, דבר המוסיף לספר יופי ואסתטיקה מן המעלה הראשונה. אם לא די בכך, כי אז שתי אגדות מקסימות ורוויות מוסר השכל, הלקוחות מתוך ספר אגדות מפרי עטו של המחבר, משולבות אף הן לפי העניין בשניים משערי הספר.

לסיכום, הספר, שיצא לאור לאחר חג הפסח בחסות ההוצאה לאור של משרד הביטחון, מעשיר את הקורא בזוויות הסתכלות לא שגרתיות ומקנה לו ידע וכלי ניתוח יעילים. יש לקוות כי מספר קוראיו יהיה רב ככל שרק ניתן, ובמיוחד קוראים צעירים. זאת בשל מעלותיו הרבות ותרומתו הפוטנציאלית הרבה הן לרמת הניתוח של סוגיות צבאיות־ביטחוניות והן לשיח הציבורי בבעיות היסוד של חיינו בארץ.

